

דף שבועי

בס"ד

פרשת שמות, תשפ"ו, מספר 1651

"עשה רצונו כרצונך... בטל רצונך מפני רצונו" (אבות ב, ד)

עמיצור ברק

וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דָּר (יג-יד).
סבב שלישי: "וַיַּעַן מֹשֶׁה... וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ
בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ ה'" (שם ד:א).
והתשובה הישירה:

וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' מַה זֶה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה. וַיֹּאמֶר
הַשְׁלִיכֶהוּ אַרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אַרְצָה וַיְהִי לִנְחָשׁ וַיִּנָּס
מֹשֶׁה מִפָּנָיו. וַיֹּאמֶר ה'... שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזֵז בְּזָנְבוֹ
וַיִּשְׁלַח יָדוֹ... וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ. לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי
נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם (שם ד:ב-ה).

בהמשך קיבל משה עוד שני אותות: צרעת פתאומית
בידו ורפואתה המיידית, והפיכת המים לדם. האותות
אמורים לשכנע את העם ולהפיג את ספקנותם.

סבב רביעי שונה מהסבבים הקודמים שבהם שאל
משה שאלות או העלה קושי אפשרי חיצוני. הפעם הוא
חשש מאי-ההתאמה האישית שלו לשליחות: "לא איש
דברים אֲנִי... כִּי כְבֹד פֶּה וְכְבֹד לְשׁוֹן אֲנִי". התשובה
העניינית של ה':

וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם אוּ מִי יָשׁוּם
אִלֶּם אוּ חֵרֶשׁ אוּ פֶקֶח אוּ עֹר הָלֹא אֲנִי ה'.
וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֶשֶׁר
תְּדַבֵּר (שם יא-יב).

סבב חמישי ואחרון: "וַיֹּאמֶר בִּי ה' שְׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח"
(שם יג). במלים אחרות: 'אנא ה', איני בנוי לכך, שחרר
אותי מהמשימה והעבר אותה לזולתי'.

והקב"ה נענה לו מייד אבל חלקית, בדומה למה
שיתרחש בקברות התאוה: 'אני ממנה לך עוזר, מעתה
אינך לבד במשימה:

וַיֹּאמֶר ה' הֲלֹא אֶהְיֶה אִתְּךָ וְהָיָה כְּאִשְׁרִי וְרָאִיתָ
וְדָבַר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְיָתְךָ וְרָאִיתָ
וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ. וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשָׁמַתָּ אֶת הַדְּבָרִים
בְּפִיו וְאֲנִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְעִם פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי
אֶתְכֶם אֶת אֶשֶׁר תַּעֲשֶׂוּן. וְדָבַר הוּא לְךָ אֵל הָעָם
וְהָיָה הוּא יְהִי לְךָ לִפֶּה וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים
(שם יד-טז).

סוף המפגש והוויכוח. משה קיבל על עצמו את
המשימה.

לכאורה הכול תקין. כל הפסוקים והדברים
שצוטטו לעיל נקראים ונשמעים ברוח חיובית, אלא
שבשונה ממה שקרה בקברות התאוה, לא כך היו פני
הדברים בפרשתנו. מהציטוט דלעיל של התגובה
האחרונה מצד ה' הושמטו ארבע מילים: "וַיַּחַר אֶף ה'
בְּמֹשֶׁה" (ד:יד), שמהוות דיסוננס צורם לתיאור האידילי
של המפגש האמור. זהו תיאור קשה ממש, ומתבקש

כשנה ורבע לאחר יציאת מצרים התרחש משבר
'קברות התאוה'. משה ביקש להתפטר מההנהגה, וה'
נענה לו חלקית:

לֹא אוּכַל אֲנִי לְבַדִּי לְשִׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי
כְבֹד מְמִנִי. וְאִם כָּכָה אֶת עֲשֶׂה לִי הֲרֹגְנִי נָא הַיּוֹם
אִם מִצְאָתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל אֶרְאֶה בְּרַעְתִּי (במ'
יא:יד-טו).

מייד ה' נענה לו, בהבנה, על תלונתו "לא אוכל אֲנִי
לְבַדִּי", ואישר לו גיוס עוזרים:

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה אֲסַפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֶתָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵי
וְלִקְחָתָם אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ.
וַיִּרְדְּתִי וְדַבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר
עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׁאוּ אִתְּךָ בְּמִשְׁאֵל הָעָם וְלֹא
תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ (שם טז-יז).

דבר דומה קורה בפרשתנו. במעמד ההתגלות של מלאך
ה' בסנה הבוער נאמר למשה:

וַיֹּאמֶר ה' רֹאה רְאִיתִי אֶת עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם
וְאֵת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי... כִּי יִדְעִיתִי אֶת מִכְאָבִיו.
וְאֵרַד לְהַצִּילוֹ... וְלִהְיוֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל
אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחֹבָה... וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם רְאִיתִי אֶת הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר
מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם. וְעַתָּה לֵךְ וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל
פְּרֹעֶה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם (שם
ג:ז-י).

ואז, בתגובה אנושית טבעית, נרתע משה מכובד
המשימה שהוטלה עליו: הוא הופתע, וניסה להתחמק
ממנה בעדינות, בשאלה עניינית-רטורית: "וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה... מִי אֲנִי כִּי אֵלֶּךָ אֶל פְּרֹעֶה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם" (שם יא). ה' ענה בהבטיחו לו גיבוי
א-לוהי מושלם, שאמור לענות היטב על חששותיו:
"וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ" (יב).

סבב שני בדו-שיח (יג):

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה... הִנֵּה אֲנִי בָּא אֶל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם,
וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ?

ותשובת ה' הישירה הייתה:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים... אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה
תֹּאמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם. וַיֹּאמֶר
עוֹד אֱלֹהִים... כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל ה'
אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם... שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעָלֶם

* עמיצור ברק הוא פרופ' אמריטוס להנדסה, אוניברסיטת
אריאל.

הדילמה הקיצונית של אברהם היא כפולה: מצד אחד – הרצון העקרוני להיעתר תמיד לרצון ה', אפילו לבקשת ה' העכשווית, החריגה והבעייתית! מצד שני – לסרב, ולנמק זאת בחובת הציות לציווי הכולל של ה'!! האיסור החמור לשפוך דם שניתן לבני נח: וְאַף אֶת דְּמֵיכֶם לִנְפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ... ומיד האדם מיד איש אחיו אֲדַרְשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם. שִׁפְךָ דָם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ (בר' ט: ה-ו). לא תרצח. ויש לו עוד כמה נימוקים כבדי משקל לסרב הפעם.

אברהם עמד בניסיון הקשה וקיבל בחיוב את הבקשה החריגה והנוראה של ה'. ההסבר להחלטת אברהם – הבנתו הפשוטה שבורא עולם יודע מראש את כל הנימוקים שניתן להעלות לדחיית בקשתו, ואם הוא בכל זאת ביקש – צריך להיענות לרצונו ולבקשתו. כי "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (מש' כא: ל), ולכן עליו לקיים את העיקרון של חז"ל: "עשה רצונו כרצונך... בטל רצונך מפני רצונו" (אבות ב, ד). אברהם השכים בבוקר ויצא למלא את רצון ה'. שלושה ימים מתוחים עברו עד השנייה המזעזעת האחרונה: "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו" (בר' כב: י). והגמול שקיבל על הבחירה הקשה לציית לרצון ה', חרף הקושי העצום הוא:

עָתָה יָדַעְתִּי כִּי יֵאֵרָא-לָהִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי. ... בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא אִם ה' בִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ. כִּי בָרַךְ אֲבִרְכְּךָ וְהָרַבְה אֲרַבְה אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם... וְיִרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׂעֵר אֵיבֵינוּ. וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקָלִי" (שם: יב: יח).

זהו המסר לדורות מפרשת העקדה: לציית תמיד לרצון המפורש של ה'!! ואף אם רצון מפורש זה נוגד את הכללים המוסריים ואת מערכת המצוות, יש למלא אותו כהוראת שעה חריגה.

האם הגיע המסר הזה לתודעת משה? ייתכן. אלא שמשה בפרשתו לא עמד בניסיון, בין אם הבין מה שהבין אברהם ובין אם לאו: ש"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'". הוא נכשל, במיוחד כשאין מדובר בבקשה של ה', אלא בציווי על מטלה קדושה להוביל את ה'ה' הליך ההיסטורי, הנשגב והמכונן של גאולת העם. הוא אף לא הצליח לנמק עניינית את אי רצונו, ורק ביקש: "בִּי ה', שְׁלַח נָא בְּיָד תְּשַׁלַּח". ועל כך חרון האף.

ואז, דווקא לנוכח חרון אף ה' התעשת משה ויצא עם אהרן להגשים את המשימה של הגאולה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

להבין את משמעותו ואת הסיבה להתהוות של חרון אף ה' במשה בחירו!! מי לנו גדול ממשה רבנו, שניתן לקבל את שיעור קומתו מהפסוק בחתימת התורה: "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים" (דב' לד: י), ומהפסוק "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנּוּ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם" (במ' יב: ג).

פרדוקס: הרישא של הפסוק קשה מנשוא, כאמור: חרון אף ה' במשה!! ואילו הסיפא על אהרן: "וְיִרְאָךְ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ" היא בשורה חיובית מרוממת ברמת הפרט. היא מציינת את שמחת המפגש בין האחים אחרי פרידה ממושכת מאוד. שמחה זו היא חידוש מרענן אחרי 8 מערכות היחסים הקשות בין אחים בחומש בראשית, החל מקין והבל ועד החשש של יוסף ממתח דומה בין בניו, אפרים ומנשה, כאשר הקדים יעקב בברכתו את אפרים הצעיר למנשה הבכור, וגם שם את יד ימינו, המשמעותית יותר, על ראש אפרים. והנה בפרשתנו נבחר משה, הצעיר מאהרון אחיו, להיות המנהיג בהא-הידיעה של העם. ואהרון, לא רק שלא קינא (תגובה אנושית וילדותית, שכיחה במקרא ובמציאות), אלא שמח שמחה אמיתית, פנימית, בליבו. זוהי הפעם היחידה שהשורש ש.מ.ח. מופיע בחומשנו, וזו גם השמחה הראשונה שנזכרת בתורה בהקשר חיובי; שמחה של קשר משפחתי נטול קנאה.

הפתיחה הקשה של אותו פסוק: "וַיַּחַר אֶף ה' בְּמֹשֶׁה" עומדת בניגוד מקוטב לא רק לשמחה הפרטית של אהרון ומשה, אלא גם להקשר הכללי של הבשורה המשמחת כל-כך על הגאולה הקרובה של בני-ישראל מעבדותם הקשה, מהשפלתם ומייסוריהם. וחוזרת ומתבקשת השאלה: "מָה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה"? הסבר אפשרי הוא, בתמציתיות: העדפת משה את רצונו האישי על פני רצונו הברור של ה'.

ונפרט: העדפת רצונו האישי של משה ברגיעה נפשית, המתבטאת בהימנעות ורתיעה מהתמודדויות קשות שצפויות להתהוות עקב השליחות, על פני רצונו הברור של ה' להטיל דווקא עליו את תפקיד המנהיג האחראי של העם. זאת, כאשר אין למשה סיבה משכנעת נוספת לסרב לשליחות. בארבעה הסבבים הראשונים העלה משה בעיות ושאלות ענייניות (גם אם הסתתר בהן רצון להתחמק), וה' הציג לפניו פתרונות ותשובות. בסבב החמישי ביקש משה בפירוש שה' ישנה פרט מהותי בתוכנית הא-לוהית של תהליך הגאולה, וכאמור, אין לו נימוק ענייני לבקשתו.

כדי לחדד את משמעות בחירתו הגרועה של משה בסיטואציה זו של ניגוד העניינים והרצונות, נשווה זאת לפרשת העקדה, שגם שם היה ניגוד עניינים ורצונות בין עמדת אברהם הטבעית, המוסרית והאנושית לבין רצון ה' כפי שהבין אברהם מבקשתו המפורשת של ה' אליו: "קַח נָא אֶת בְּנֶךְ... וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה" (בר' כב: ב). יודגש שמדובר בבקשה, כי נוסח פניית ה' אל אברהם הוא "קַח נָא" – ביטוי נדיר ביותר של אמירת ה'. רש"י על אתר: "אין נא אלא לשון בקשה". המשמעות היא שלאברהם, במעמד של מי שאליו הופנתה הבקשה, יש רשות מלאה לקבל או לא לקבל את הבקשה. ההחלטה בידיו. ככלל, כל מי שפונים אליו בבקשה אמיתית, יש לו את הזכות העקרונית לקבוע אם להיעתר, או להשיב בשלילה מנומקת.

